

ISHYAKA RIHARANIRA ITERAMBERE N'UBWISANZURE KURI BOSE
LE PARTI DU DEVELOPPEMENT ET LIBERTE POUR TOUS
THE PARTY FOR DEVELOPMENT AND LIBERTY FOR ALL

Tel: +250 784 008 303
Email: info@dalfa.org
Website: www.dalfa.org

I. Historische context

Sinds de tijd van de monarchie heeft het Rwandese volk op verschillende manieren te lijden gehad. Gebukt onder terugkerend geweld doordat de heersende klasse toegang en behoud van de macht wilt.

De meest gewelddadige politieke verandering vond plaats toen Rwanda een monarchie was, de toen rechtmatige koning Rutarindwa samen met zijn hele familie werd afgezet en vermoord, met gevolg de in de 19e eeuwse staatsgreep bekend onder de benaming Rucunshu.

Ook werd de periode voorafgaand aan de onafhankelijkheid van Rwanda gekenmerkt door geweld. In de jaren vijftig bestond er een actieve kracht bestaande uit activisten. Ze veroordeelden het structurele geweld dat destijds hoogtij vierde. Daarnaast riepen ze de koning op om sociaal-economische en politieke hervormingen door te voeren in Rwanda. De raad van de koning verwierp deze eisen. Dit leidde tot een gewelddadige revolutie, de Sociale Revolutie van 1959. De koning en bepaalde mensen van zijn entourage werden in ballingschap gedreven terwijl duizenden anderen omkwamen onder het geweld.

Rwanda werd in 1961 uitgeroepen tot republiek en werd in 1962 onafhankelijk verklaard. De perioden na de monarchie en na de onafhankelijkheid bleven echter eveneens gekenmerkt door structureel geweld dat verband had tot het proces van toetreding tot de macht en het behouden van de macht.

Noch het bereiken van onafhankelijkheid noch de overgang naar de republiek Rwanda konden het structureel geweld door het bestuur van Rwanda dus niet tegenhouden. Een belangrijk en zeer ernstig gevolg was ongetwijfeld het feit dat gewone burgers slachtoffer werden van afschuwelijkheden, bloedbaden, ernstige schendingen van de mensenrechten, oorlogsmisdaden en, in 1994, van een genocide gericht tegen Rwandezen van Tutsi-etniciteit. Talloze leiders, maar ook politici werden vermoord.

Bij elke gewelddadige episode van politieke strijd zijn veel Rwandezen hun land ontvlucht. Zo ook in 1959 na de 'sociale' revolutie of in 1994, na de oorlog van "bevrijding". Opmerkelijk is dat elke politieke transitie in Rwanda gekenmerkt werd door de instrumentalisering van etnische verschillen, welke telkens resulteerde in een gewelddadige achteruitgang van de ene of de andere etnische groep. Tot het punt dat de gehele bevolking uiteindelijk op alle niveaus getroffen is. Zowel de politieke systemen van vroeger als de huidige hebben niet toegestaan dat de etnische groepen vrijuit vertellen over hun respectievelijke tragedies. Dit vormt een groot obstakel voor effectieve verzoening.

II. Huidige context

Na de machtsovername organiseerde het Rwandese Patriottische Front (RPF) een dialoog om te bepalen welke bestuursvorm het land weer op het goede spoor zou kunnen brengen. Hierbij moest er rekening worden gehouden met de bijzondere geschiedenis van Rwanda.

ISHYAKA RIHARANIRA ITERAMBERE N'UBWISANZURE KURI BOSE
LE PARTI DU DEVELOPPEMENT ET LIBERTE POUR TOUS
THE PARTY FOR DEVELOPMENT AND LIBERTY FOR ALL

Tel: +250 784 008 303
Email: info@dalfa.org
Website: www.dalfa.org

Eén van de conclusies van dit dialoog was dat er een bijzondere vorm van democratie gevestigd moest worden. Dit was het begin van wat nu bekend staat als 'consensuele democratie'. Deze vorm moest de Rwandezen in staat stellen de excessen uit het verleden te vermijden.

In de loop van de tijd veranderde deze 'consensuele democratie' in een systeem waarin één enkele politieke partij, de FPR, dicteert de handelswijze van alle anderen, en domineert de uitvoerende, wetgevende en zelfs rechterlijke macht. De zeldzame stemmen die divergentie durven te uiten worden snel en agressief tot zwijgen gebracht, meestal door morele intimidatie, gedwongen verdwijningen of moord.

Leden van mijn partij hebben met hun leven betaald door zichzelf in te zetten voor een inclusieve en rechtvaardige Rwanda. Drie leden van mijn politieke partij zijn het slachtoffer geworden van buitengerechtelijke executies, vier leden van mijn politieke partij worden vermist en acht anderen zitten in de gevangenis omdat ze een boek hebben gelezen met de titel "Blueprint for Revolution: How to Use Rice Pudding, Lego Men, and Other Nonviolent Techniques to Galvanize Communities, Overthrow Dictators, or Simply Change the World". Vier youtubers waaronder twee journalisten zitten ook in de gevangenis.

In 2010 keerde ik vanuit Nederland terug in Rwanda om de politieke partij die ik toen vertegenwoordigde te registreren. Ik stelde mijzelf kandidaat voor de presidentsverkiezingen. In plaats van toegelaten te worden tot vrije deelname aan de presidentsverkiezingen werd ik echter gearresteerd en veroordeeld door het Rwandese Hooggerechtshof tot 15 jaar gevangenisstraf. Ik heb beroep aangetekend bij het Afrikaanse Hof voor Mensen- en Volksrechten. Deze rechtbank sprak me vrij van elke overtreding en oordeelde dat Rwanda mijn rechten had geschonden. In 2018 werd ik door presidentiële gratie vrijgelaten na acht jaar gevangenisstraf, waarvan ik er vijf in eenzame detentie heb doorgebracht. Ik blijf dankbaar aan de verschillende ambassadeurs van Nederland die mij tijdens mijn gevangenschap bezochten.

Ondanks dat ik vrijgelaten ben, heb ik geen toestemming om mijn land te verlaten zonder toestemming van de minister van Justitie. Ook ben ik verplicht eens per maand voor de officier van justitie te verschijnen. Meerdermaals heb ik tevergeefs toestemming gevraagd om mijn familie, die nog in Nederland woont, te mogen bezoeken. Toen mijn echtgenoot ernstig ziek werd. Voor de bevalling van mijn dochter. Of om de bruiloft van mijn zoon bij te wonen. Al mijn verzoeken zijn onbeantwoord gebleven.

In veel zaken misbruikt de rwandese regering haar macht. Dit gebeurt in samenwerking met het rechterlijke machtsysteem dat tegenstanders van de regering criminaliseert. Dit is de reden waarom ik in mijn politieke programma het dialoog opneem als een middel om het rechtssysteem te vernieuwen. Dit is wat uw regering voor ogen had, althans dat denk ik, toen deze financiële steun bood om het Rwandese justitiële systeem te ontwikkelen.

Twintig jaar nadat het bovengenoemde nationale dialoog geïntroduceerd werd moet het opnieuw hervat worden omdat het politieke landschap in Rwanda getransformeerd is. Het is niet langer beperkt tot de oppositie welke gelieerd is aan de regerende partij, maar omvat ook een diverse groep politici en politieke activisten van binnenuit. Daarnaast zijn er Rwandese vluchtelingen die als diaspora zich georganiseerd hebben. Ze vormen politieke partijen of gewapende groepen en

ISHYAKA RIHARANIRA ITERAMBERE N'UBWISANZURE KURI BOSE
LE PARTI DU DEVELOPPEMENT ET LIBERTE POUR TOUS
THE PARTY FOR DEVELOPMENT AND LIBERTY FOR ALL

Tel: +250 784 008 303
Email: info@dalfa.org
Website: www.dalfa.org

streven er naar hun stem te laten horen, terug te keren naar hun land en deel te nemen aan het democratiseringsproces van Rwanda.

Bovendien is de demografie van Rwanda veranderd sinds het RPF, nu bijna dertig jaar, aan de macht is. Mensen jonger dan 46 jaar die minderjarig waren of nog niet geboren waren ten tijde van de burgeroorlog en de genocide tegen de Tutsi's vormen meer dan de helft van de bevolking van het land Vandaag. Deze jonge generatie streeft naar meer vrijheid, zodat het maximale uit zichzelf kunnen halen volledig potentieel is. De huidige politiek moet zich dus wel aanpassen aan deze ontwikkelingen in de demografie van Rwanda.

III. Opmerkingen over de inhoud van het ambtsbericht van juni 2023

De inleiding van dit ambtsbericht stelt dat “ *deze ambtsbericht beschrijft de situatie met betrekking tot de mensenrechtensituatie en rechtsstaat in Rwanda, met name voor zover deze van belang is voor de behandeling en eventuele terugkeer van personen die (mogelijk) betrokken zijn geweest bij de genocide in Rwanda in 1994*”.

A. Justitie in Rwanda

Ik dank de Nederlandse regering voor haar steun aan het herstel van het rechtssysteem in mijn land en ook de financiële steun voor het bouwen van nieuwe gevangenissen.

Ondanks de uitbreiding van de gevangenissen en zoals vermeld in het ambtsbericht, is er sprake van overbevolking in de Rwandese gevangenissen en als gevolg daarvan zijn er veel ziekten, met name luchtwegen aandoeningen en ondervoedings problemen. Vóór de covid- 19 pandemie mochten zieke gedetineerden eten krijgen van hun familie, omdat in de Rwandese gevangenissen men enkel 's ochtends pap te eten krijgt en 's avonds twee potjes maïs en bonen. Nu is dat niet langer het geval. Er zijn kantines in de gevangenissen. Maar, omdat de producten daarin duurder zijn dan op de gewone markt, hebben weinig gevangenen de mogelijkheid om in de kantines voedsel te kopen. Om het probleem van ondervoeding in Rwandese gevangenissen te bestrijden, zou het 'Rwanda Correction Service' (RCS) opnieuw families moeten toestaan voedsel te brengen naar hun dierbaren die in de gevangenis zitten en die ziek zijn.

Het merendeel van de gedetineerden zit in voorlopige hechtenis omdat er zeer opmerkelijke vertragingen optreden bij de uitspraak van zaken die zijn ingediend bij Rwandese rechtbanken. Een rechter heeft gemiddeld 49 zaken per maand te behandelen. De president van het Hoogerechtshof rechtvaardigt deze vertragingen door te wijzen naar het gebrek aan gebouwen en rechters. Met gevolg dat de regering haar begroting in deze sector dient te verhogen.

Mensen met gevoelige dossiers, met name politieke gevangenen, journalisten en YouTubers, hebben moeite met het verkrijgen van behoorlijke gerechtigheid. Ze hebben moeite hun recht op verdediging adequaat uit te oefenen. De client- advocaat ontmoetingen worden bemoeilijkt en evenzo het voeren van heimelijke gesprekken ter voorbereiding van de verdediging. Ook ervaren ze hinder om documenten te ontvangen die verband houden met hun proces daar gevangenisbewakers deze in beslag nemen wanneer hun advocaten ze meeneemt onderweg naar de client.

ISHYAKA RIHARANIRA ITERAMBERE N'UBWISANZURE KURI BOSE
LE PARTI DU DEVELOPPEMENT ET LIBERTE POUR TOUS
THE PARTY FOR DEVELOPMENT AND LIBERTY FOR ALL

Tel: +250 784 008 303
Email: info@dalfa.org
Website: www.dalfa.org

De misdaden die vóór, tijdens en na de Tutsi-genocide zijn begaan, blijven een doorn in het oog van het effectieve verzoeningsproces van het Rwandese volk. Dit is onder andere omdat velen nog niet zijn veroordeeld. Maar ook frustreert het dat de kwestie niet ter sprake gebracht mag worden in Rwanda vanwege mogelijke aantijgingen op basis van genocide ideologie of de voortzetting ervan door een polarisatiebeleid. De misdaden worden overigens goed beschreven in het VN rapport S/1994/1405. Desalniettemin, heeft noch Gacaca noch ICTR geoordeeld over deze misdaden. Om dit probleem op te lossen en om onze wonden te genezen is mijn voorstel om een waarheids-, gerechtigheid- en verzoeningscommissie op te richten zoals dat van Zuid-Afrika.

Ik was blij om in uw document het gedeelte te lezen dat gaat over mensenrechten. Het blijkt dat u op hoogte bent van de wijze waarop de Rwandese regering valse informatie voedt over kwesties van mishandeling, marteling en buitensporig geweld van personen die worden gezien als bedreiging voor de staatsveiligheid etc. Hoe onbegrijpelijk en zelfs tegenstrijdig is het dan dat u na al deze informatie welke tot uw beschikking staat, u vertrouwt op de “agents” en getuigen die worden gebruikt voor het individuele ambtsbericht. Ook al zijn het mensen die door uw eigen ambassade hier in Kigali zijn uitgekozen, u weet heel goed dat iedereen in Rwanda in angst leeft en werkt. Mensen durven niet tegen de wil van de staat in te gaan, omdat ze bang zijn onder druk te worden gezet. De door uw ambassade gekozen agenten zullen hier geen uitzondering op zijn.

Naar mijn bescheiden mening is ten alle tijden voorzichtigheid geboden. Bijvoorbeeld, in het geval van het dossier van mijn moeder, ik was verrast te lezen de opmerking dat haar dossier geïnitieerd was op basis van artikelen die hier in Rwanda online waren gepubliceerd¹. Dit omdat er geen rekening werd gehouden met de samenloop van zaken. De artikelen waarin de naam van mijn moeder werd besmeurd werden gepubliceerd in januari 2010 toen ik naar mijn land terugkeerde om mij verkiesbaar te stellen voor de presidentsverkiezingen. Het eerste artikel verscheen op 22 januari 2010, ik kwam aan op 16 januari, enkel 6 dagen ervoor. Tot dan aan toe was mijn moeder niet geciteerd of gepubliceerd op de lijst van genocidaires of in welke media dan ook. Mijn moeder en ik zijn in de loop van tijd steeds vaker in regeringsgezinde media geciteerd in lasterlijke termen die ons ontmenselijken. Opmerzaak hierbij is dat iemands reputatie wordt beschermd door artikel 8 van het EU Verdrag als onderdeel van het recht op respect voor het privéleven. Maar zelfs al zouden de artikelen betrekking hebben op beschuldigingen van crimineel gedrag, toch dient het ministerie van Buitenlandse Zaken rekening te houden met het feit dat individuen op grond van artikel 6, lid 2, van het EU Verdrag het recht hebben om voor onschuldig te worden gehouden aan welk strafbaar feit dan ook totdat hun schuld bewezen is, zoals uitgelegd in het Hof in de zaak Jishkariani tegen Georgië.²

B. Mijn beleid heeft niks te maken met polarisatie.

Ik was eveneens zeer verrast en bedroefd door een passage in het Ambtsbericht-document waarin ik word afgeschilderd: “als iemand die polariseert en zonder veel inhoud oppositiepolitiek bedrijft, wat haar noch bij de autoriteiten, noch bij grote delen van de bevolking bijzonder populair

¹ Thérèse Dusabe v. the Netherlands / Application No. 36010/21, para 11

² Jishkariani v. Georgia application nr. 18925/09 (2008) ECHR 740, para.41

ISHYAKA RIHARANIRA ITERAMBERE N'UBWISANZURE KURI BOSE
LE PARTI DU DEVELOPPEMENT ET LIBERTE POUR TOUS
THE PARTY FOR DEVELOPMENT AND LIBERTY FOR ALL

Tel: +250 784 008 303
Email: info@dalfa.org
Website: www.dalfa.org

maakt".³ In juli en augustus 2021 heb ik brieven naar het ministerie van Buitenlandzaken gestuurd met concrete voorstellen voor de manier waarop het probleem van de instabiliteit in de regio van de Grote Meren en de democratisering van mijn land kan worden opgelost. Dit alles in een document met de titel "**Road map for a promising future of Rwanda**". Dhr. Steven Sutton, verantwoordelijk voor het beleid van de regio van Groot Meer, antwoordde mij dat de vier pijlers van mijn beleid, waaronder een inclusief politiek, verzoening, rechtsstaat en respect voor de mensenrechten, evenals duurzame ontwikkeling, ook prioriteit is van Nederland voor mijn land en voor de hele regio. Dit document is een samenvatting van mijn politiek programma en het viel mij mee dat veel andere oppositiepartijen aansluiting vonden met de inhoud ervan. In oktober 2021 stuurde ik hetzelfde document naar de tweede kamer met een uitgebreid uitleg over de situatie in het gebied van de Grote Meren. Ik mag geen publieke meetings organiseren maar toch ben ik in contact met het rwandese volk middels verschillende debatten die ik vaak zelf organiseer op social media platformen zoals X(twitter),youtube (kanaal Imbarutso ya demokarasi), en mijn facebook. Uit de reacties op mijn YouTube-kanaal valt op te merken dat de meerderheid van de kijkers mijn beleid waardeert. Daarnaast publiceer ik in verschillende internationale media zoals Aljazeera, The Guardian, El pais, Le vif etc. Waar heeft jullie "vertrouwelijke bron" zijn informatie vandaan kan iemand zich dan afvragen.

Het is niet te bevatten dat ik in het thematisch ambtsbericht met betrekking tot de mensenrechten en rechtsstaat in Rwanda van juni 2023 in zulke denigrerende termen word beschreven. Ik omschrijf deze houding als een gebrek aan respect en diplomatieke tact en ik hoop dat in de toekomst dergelijke opmerkingen tegen mij niet meer geuit zullen worden.

IV. Conclusie

Na dertig jaar heerschappij van generaal president Paul Kagame over Rwanda, streven de Rwandezers naar een inclusief, werkelijk pluralistisch beleid, waarin de vrijheid van meningsuiting en democratische waarden en respect voor de mensenrechten worden gewaarborgd en het streven naar een machtspositie in vrede gedaan zal worden.

Volgend jaar hebben we de algemene verkiezingen in Rwanda. Nederland is een van de lidstaten van de EU die ook nog eens Rwanda financieel steunt. Mijn verzoek aan uw regering is om het Rwandese volk in dit proces te steunen, zodat deze verkiezingen inclusief, vrij en eerlijk zullen zijn.

Met vriendelijk groeten,

Victoire Ingabire Umuhoza

---

³ Thematisch ambtsbericht met betrekking tot de mensenrechten en rechtsstaat in Rwanda juni 2023, para 2.9.4